

Boekbespreking

Handbuch Themenzentrierte Interaktion (TZI) – een leesboek

Phien Kuiper

In april 2009 is het Handbuch Themenzentrierte Interaktion (TZI) verschenen onder redactie van Mina Schneider-Landolf, Jochen Spielmann en Walter Zitterbarth. Zij hebben zich hiermee ten doel gesteld het concept van TGI voor het eerst uitvoerig, systematisch en wetenschappelijk doordacht te presenteren.

Inmiddels is er al een tweede druk verschenen, tijd om het voor te stellen aan de lezers van dit tijdschrift. Voor een overzicht – inhoudsopgave, namen van de 42 auteurs, korte beschrijving – verwijs ik naar de website van de uitgever Vandenhoeck & Ruprecht: www.v-r.de. Hier geef ik aan wat u in dit boek kunt vinden.

Het boek bevat een inleidend gedeelte en zes delen:

- I. *Grundlagen* (Grondslagen)
- II. *System der TZI: Theorie* (TGI-systeem: theorie)
- III. *System der TZI: Praxis* (TGI-systeem: praktijk)
- IV. *Ausdifferenzierung von TZI* (Verschillende uitwerkingen van TGI)
- V. *Facetten von TZI* (Facetten van TGI)
- VI. *Wechselwirkungen: TZI und ...* (Wisselwerkingen: TGI en ...)

In 58 korte hoofdstukken belichten 42 auteurs het TGI-systeem van allerlei kanten. De hoofdstukken – vooral in de delen *System der TZI* – volgen min of meer eenzelfde indeling: definitie, oorsprong, commentaar.

Na het *Geleitwort* van Schulz von Thun worden we wegwijs gemaakt in drie korte hoofdstukken: *Zu diesem Buch, Was ist TZI?* en *Ruth C. Cohn*. Het laatste geeft in beknopte vorm Cohns levensgeschiedenis weer. De auteur baseert zich voornamelijk op de *Gelebte Geschichte der Psychotherapie, zwei Perspektiven* (Farau en Cohn, verkrijgbaar via www.amazon.de), waarin Cohn zelf stap voor stap de ontwikkeling van haar beroep beschrijft. Ze komt veel aan het woord via mooi gekozen citaten over betekenisvolle momenten en periodes in haar leven, ontmoetingen en beslissingen die de ontwikkeling van haar werk zichtbaar maken. Ik hoop dat de lezer door dit korte artikel nieuwsgierig wordt naar het boek van Cohn zelf.

Na dit inleidende deel weet ik hoe het boek is opgebouwd; de omvang van de hoofdstukken (5 à 7 bladzijden) maakt het heel toegankelijk.

Deel I

In deel I, *Grundlagen*, belichten zeven auteurs de grondslagen van TGI: de historische en politieke, de psychoanalytische, invloeden van de humanistische psychologie, pedagogische grondslagen, filosofie, joods-christelijke invloeden en humanisme.

Omdat de ontwikkeling van TGI zo sterk samenhangt met de persoonlijke en maatschappelijke levensgeschiedenis van Cohn is er, ook in ons taalgebied, veel bekend over de historische context en de invloed die deze heeft gehad op wat ze in haar leven wilde bereiken, over de invloeden die ze heeft ondergaan van verschillende psychotherapeutische, psychologische en filosofische stromingen. In dit deel vinden we deze allemaal afzonderlijk beschreven. Over de historische context, de invloed uit de psychoanalyse en de humanistische psychologie was mij veel bekend, de andere hoofdstukken hebben me nieuwe informatie gegeven of oude kennis opgefrist. Een deel om vaak naar terug te grijpen,

het is informatief en geeft inzicht in de complexiteit en de veelzijdigheid van TGI.

Deel II

Deel II, *System der TZT: Theorie*, begint met een gelijknamig hoofdstuk, waarin de verschillende systematiseringen van TGI worden beschreven: de manier waarop is geprobeerd om alle belangrijke elementen in een samenhangend geheel te vatten. Vervolgens passeren de axioma's, de postulaten, het vier-factorenmodel, de factoren Ik, Wij, Het en Globe, Dynamische balans en Levend Leren de revue. Dit deel is met veertien hoofdstukken en 90 bladzijden het meest omvangrijke deel. Iedereen die TGI gebruikt weet dat het niet eenvoudig is een antwoord te geven op de vraag van buitenstaanders wat TGI is. Steeds scherper tekenen zich contextgebonden verschillen af. Ook over de basis bestaat binnen TGI-kringen niet altijd overeenstemming. In het eerste hoofdstuk lees ik in de paragraaf 'Discussie' waarover wel en geen consensus bestaat.

Enkele voorbeelden: herkenbaar zal de vraag zijn hoe met name het TGI-thema als instrument van leiding moet worden gezien: als een methodisch principe of als een techniek. In Lage Landen worden bijvoorbeeld cursussen aangeboden met het thema: *Het thema als focus*. Het idee hierachter is dat het thema de functie heeft de aandacht en de interactie te richten; over de vraag in hoeverre het noodzakelijk is dit thema ook altijd technisch perfect, volgens de criteria, te formuleren lopen de meningen uiteen.

Een ander discussiepunt is het al dan niet samenvallen van Het en Thema. Cohn maakte in haar boeken geen onderscheid en volgens ooggetuigen heeft ze in de jaren 90 in een workshop nog beweerd: 'Das Es ist das Thema'. In de verdere ontwikkeling van het TGI-systeem hebben enkele TGI-opleiders, o.a. in het internationale tijdschrift, er herhaaldelijk voor gepleit beide begrippen uit elkaar te halen en onderscheid te maken tussen de taak of de opgave (Es) en het werkthema dat de verschillende factoren met elkaar verbindt. In het hoofdstuk over het Es kiest de redactie positie: 'In dit Handboek wordt in alle bijdragen duidelijk onderscheid gemaakt tussen *Het* en *Thema*'.

Boeiend om de theoretische basis van TGI zo grondig te kunnen lezen; niet alleen de oorspronkelijke zin wordt beschreven, ook ontwikkeling en tegenstrijdigheden komen aan bod.

Deel III

In deel III, *System der TZI: Praxis* vinden we thema, structuur, werkvormen en sociale werkvormen, de reeks structuur – proces – vertrouwen, participierend leiden, interventies van de leiding, hulpregels en fasemodellen van groepsontwikkeling. De hoofdstukken over participierend leiderschap en interventies stellen vragen bij vertrouwde begrippen en zetten mij aan tot nauwkeurige reflectie op wat ik doe met het oog waarop. Interessant vind ik dat het stuk over fasemodellen niet is geschreven door A. en E. Rubner, twee experts op het gebied van fasen in de ontwikkeling van de groep. In ons taalgebied wordt hun model veel gebruikt. Dit hoofdstuk laat zien dat er nog andere modellen zijn en zet mij aan het denken over de keerzijde van het werken met fasemodellen.

Deel IV

Deel IV, *Ausdifferenzierung von TZI*, bevat vijf hoofdstukken met uitwerkingen in verschillende richtingen, zowel gericht op een bepaald beroepsveld als op verdere ontwikkeling van het concept. In *TZI als professionelles pädagogisches Konzept* lezen we dat in deze opvatting TGI ingezet kan worden om vorm te geven aan allerlei pedagogische situaties, dus ook bijvoorbeeld situaties waarin maar twee mensen zijn betrokken. De vraag waarmee dit hoofdstuk eindigt is of TGI daarmee voldoende gedefinieerd is, of niet ook definities van TGI die geen betrekking hebben op professioneel handelen een plaats moeten hebben. *TZI als Lebenskunst* bijvoorbeeld, waarin verband wordt gelegd met de filosofie van de levenskunst; een artikel over dit onderwerp verscheen in het Tijdschrift voor Themagecentreerde Interactie in 2005 (Röhling).

Andere uitwerkingen betreffen het vier-factorenmodel, communicatieve theologie en *Generative Leadership: das transformationelle Leitungs-konzept der TZI*.

Deel V

Deel V, *Facetten von TZI* begint met het stuk *Kritiek op het concept*, waarin de ontwikkeling van de kritiek in de loop van de decennia wordt beschreven. Terugblikkend ziet de auteur een aantal permanente punten van kritiek: te smalle theoretische basis, te vaag concept en neiging tot harmoniseren. Voor een deel zijn deze bezwaren terug te voeren op de manier waarop TGI in praktijk wordt gebracht; waar ze de theoretische basis

betreffen valt er iets voor te zeggen om meer dan vroeger positie in te nemen bij de wetenschappelijke theorievorming.

Een buitengewoon sterke kant blijft het zelfkritisch vermogen van TGI en het gegeven dat TGI mondig maakt en zich daarmee distantieert van anti-rationele tendensen in de samenleving.

Daarna volgen in dit deel nog bijdragen over schaduw, spiritualiteit, gevoelens, rivaliteit en concurrentie, interculturaliteit en diversity, gender, de institutionalisering van TGI en tenslotte de TGI-opleiding in beweging; een deel met verschillende onderwerpen: aspecten waarvan het maatschappelijk belang in de loop van de jaren wisselend is geweest (gevoelens, gendervraagstukken), daarnaast hoofdstukken over de ontwikkeling van de organisatie rond TGI en de professionalisering van de TGI-opleiding.

Deel VI

Deel VI bevat negen hoofdstukken over de wisselwerking tussen TGI en andere beroepsvelden of activiteiten: psychotherapie, begeleiding, supervisie, organisatieontwikkeling, sociaal werk, leidinggevend, school, volwassenenonderwijs en beroepsonderwijs en -opleiding. Hier kan de lezer terecht vanuit de belangstelling voor het eigen beroepsveld. Hoewel alle bijdragen uiteraard vanuit een bepaalde – Duitse of Oostenrijkse – context zijn geschreven, kan ik me voorstellen dat de lezer, juist door het ‘vreemde’ hiervan, impulsen krijgt om anders naar de eigen vanzelfsprekende beroepsomgeving te kijken.

Tenslotte

De redactie wijst in de inleiding lezers met uiteenlopende belangstelling de weg: wie TGI nog niet kent kan beginnen met ‘Was ist TZI?’. Wie zicht wil krijgen op de samenhang tussen de verschillende elementen van het concept zal iets hebben aan de delen over ‘System der TZI’. Wie liever een biografische of historisch-politieke ingang heeft zou eerst ‘Ruth C. Cohn’ en de ‘Historische und politische Grundlagen’ kunnen lezen. Wie vooral wil weten wat TGI voor het eigen beroep betekent kan terecht bij de *Wechselwirkungen: TZI und...* het eigen beroep. Wie tenslotte TGI systematisch wil leren kennen leze de eerste drie delen.

De redactie heeft met dit Handboek verschillende doelen: het moet een theorieboek, een naslagwerk, een leerboek zijn voor mensen die de huidige stand van TGI willen weten. Ik heb het in de titel een leesboek genoemd, een

leesboek dat ik graag ter hand neem, soms ongericht om iets (over) te lezen, soms ook gericht vanuit een vraag, bijvoorbeeld hoe dat ook al weer zat met de verschillende visies op storingen.

Ik hoop dat veel lezers de barrière van de Duitse taal nemen en een manier vinden om met dit handboek hun TGI-horizon te verruimen. Ik heb intussen de vertaling ter hand genomen en ben op zoek naar mogelijkheden het te publiceren. Suggesties zijn welkom!